

2.6 Pouk na prostem

Dr. Darja Skribe - Dimec, Pedagoška fakulteta,
Univerza v Ljubljani

2.6.1 Vsebinski in organizacijski vidiki

Pouk na prostem je lahko zabaven, zdrav, poceni, v skladu s trajnostnim razvojem in z velikimi uspehi pri osebnem in socialnem razvoju ter doseganju še drugih ciljev. Obstaja veliko različnih možnosti za izvajanje pouka na prostem, tako z vidika časa kot lokacije. Glede na dejstvo, da danes slovenski učenci veliko časa preživijo v zaprtih prostorih, bi bilo priporočljivo, da bi po šolah načrtno in sistematično organizirali različne oblike pouka na prostem.

Naši učenci danes večino svojega časa preživijo v zaprtih prostorih. To velja tako za šolo kot za dom. Na šolskem igrišču ali dvorišču so vsakodnevno večinoma le mlajši učenci po kosilu, v času tako imenovanega podaljšanega bivanja. Doma pa učenci večinoma svoj prosti čas najraje preživijo ob računalnikih. V šolah so ure pouka zunaj učilnice zelo redke, izjema so športni, tehniški in naravoslovni dnevi ter šole v naravi. Vse to pa je omejeno le na nekaj dni v letu.

Če se ozremo na organizacijo pouka v nekaterih drugih državah, potem je zagotovo ena največjih razlik, da so tam v dopoldanskem času učenci bistveno več zunaj. Na Finskem, na primer, so učenci zunaj med vsakim odmorom ne glede na vreme. Tam se psihično in fizično sprostijo, da lahko potem bolj zbrano sodelujejo pri naslednji učni uri. Podobno lahko vidimo tudi v mnogih drugih državah. Na Islandiji, na primer, kjer so vremenske razmere za pouk zunaj zagotovo od vseh evropskih držav najmanj primerne, ima večina osnovnih šol v šolskem programu pouk na prostem kot del vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. Tako sistematično enkrat na teden učenci 120 minut preživijo v okolici šole.

Vsi, ki se ukvarjamo z vzgojo in izobraževanjem, vemo, da aktivnosti na prostem pomembno prispevajo k zdravemu razvoju osebnosti. Strokovnjaki poročajo, da ima danes vedno več otrok duševne težave in so pretežki. Morda je ozaveščanje tega še toliko bolj pomembno prav v času, ko sta računalnik in mobilni telefon za učence najbolj privlačni stvari na svetu. Da bi učencem omogočili kakovosten pouk, je nujno treba organizirati tudi pouk na prostem.

Kaj je pouk na prostem

Najširša opredelitev pouka na prostem je, da je to organizirano učenje, ki poteka zunaj šolskih stavb. Pouk na prostem se sklicuje na filozofijo, teorijo in prakso izkustvenega učenja in okoljske vzgoje.

Kje poteka pouk na prostem

Pouk na prostem je pouk zunaj učilnice in lahko poteka na najrazličnejših lokacijah: v okolici šole ali v narodnih parkih, v naravi (divjini) ali v urbanih okoljih (mestih), na kmetijah ali v parkih, na ulicah ali v ustanovah, ki se ukvarjajo s poukom na prostem (CŠOD, gozdne šole itn.), na lokacijah naravne in kulturne dediščine, v živalskih in botaničnih vrtovih, v muzejih, gledališčih, galerijah itn.

Zakaj pouk na prostem

Pouk na prostem omogoča učenje, igranje, ustvarjanje itn. na svežem zraku. V Veliki Britaniji so leta 2006 na Ministrstvu za izobraževanje izdali manifest o učenju zunaj učilnice, s katerim sistemsko spodbujajo različne oblike pouka na prostem. V njem so zapisali: »Menimo, da mora vsaka mlada oseba izkusiti svet zunaj učilnice kot bistven del učenja in osebnega razvoja ne glede na leta, sposobnosti in okoliščine. S tem, da mladi uporabijo svoje znanje v številnih izzivih, učenje zunaj učilnice gradi mostove med teorijo in realnostjo, šolami in lokalnimi skupnostmi, mladimi in njihovo prihodnostjo. Kakovostne učne izkušnje v resničnih situacijah omogočajo izboljšanje dosežkov pri mnogih predmetih in razvijanje boljših osebnih in socialnih spretnosti.« (Learning Outside the Classroom Manifesto).

Za pouk na prostem obstaja veliko različnih razlogov. Med drugim:

- omogoča učencem realno, pozitivno izkušnjo,
- izboljša fizično in mentalno zdravje učencev,
- poveča motivacijo, navdušenje, samozavest; manj je težav z motnjami pozornosti,
- izboljša vedenje učencev v razredu (timsko delo, povezanost skupine itd.),
- poveča ročne spretnosti, koordinacijo, ravnotežje; manj je poškodb,
- izboljša učne dosežke,
- omogoča socialni razvoj (sodelovanje, zaupanje itd.),
- spodbuja individualne učne metode,
- poveča skrb in odgovornost za okolje (vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj),
- omogoča medpredmetno povezovanje.

O **pozitivnih učinkih** pouka na prostem obstaja vrsta raziskav. Na spletnem naslovu organizacije English Outdoor Council (<http://www.englishoutdoorcouncil.org/outdoor-learning/what-are-the-benefits-of-outdoor-learning>) so predstavljeni povzetki nekateri ključnih ugotovitev različnih raziskav in študij pouka na prostem. Vsaka raziskava ali študija je ugotavljala druge stvari, vse pa predstavljajo, kaj vse je mogoče doseči s poukom na prostem. Za dosego nekaterih ciljev sta potrebna skrbno načrtovanje in podpora, nekatere cilje pa je mogoče doseči že s tem, da smo zunaj.

Kako organizirati pouk na prostem

V vzgojno-izobraževalnem sistemu se večinoma uporablja tri glavne tipe pouka na prostem (Festev, Humberstone, 2006: 33):

- terensko delo in obiski (izleti),
- pustolovske (avanturistične) dejavnosti na prostem,
- okolica šole/projekti lokalnih skupnosti.

Vsak od teh tipov ima v primerjavi z drugima svoje prednosti oziroma pomanjkljivosti. Te se nanašajo predvsem na zahtevnost organizacije in finančne stroške. Prednosti **lokalnega** izvajanja pouka na prostem so, da transport ni potreben, zato je bolj v skladu s trajnostnim razvojem. Prav tako ni potrebna kakšna posebna oprema. Manjše so tudi varnostne zahteve. Prav tako je lokalne dejavnosti lažje vključiti v šolski kurikulum.

Obstajata dva precej različna pristopa k pouku na prostem:

- **samostojno učenje** (učitelj pusti učencem, da samostojno odkrivajo, izkušajo, doživljajo itn.) in
- **vodeno učenje** (učitelj za učence pripravi določene dejavnosti).

Učiteljem je zagotovo drugi način bližji. V šolski praksi se zato prvi način redko pojavlja, je pa za učence tak način dela na prostem lahko zelo motivacijski, saj dopušča kreativnost in ustvarjalnost.

Pouk zunaj lahko poteka **različno dolgo**:

- nekaj minut (npr. učenci poiščejo določeno drevo),
- eno ali dve šolski uri
- celo dopoldne
- celodnevna ekskurzija
- večdnevne dejavnosti (naravoslovni tabori, šola v naravi, CŠOD itn.).

Z vidika uravnoveženosti med učinki in zahtevnostjo organizacije ima pouk na prostem, ki se dogaja v okolici šole in traja eno ali dve šolski uri, največ prednosti. Učitelj lahko šolsko okolico uporabi na dva načina:

1. neposredna uporaba okolice šole in
2. posredna uporaba okolice šole.

Pri prvem načinu, **neposredni uporabi okolice šole**, učitelj pripravi dejavnosti, ki se lahko izvajajo le zunaj. Pri tem se za dejavnosti uporablja konkretno okolico šole.

Primer za naravoslovje: »Poišči, kje vse raste mah.«

Primer za družboslovje: »Čim bolj natančno skiciraj najvišjo stavbo, ki jo vidiš.«

Primer za matematiko: »Poišči nekaj, kar je dolgo točno 1 meter.«

Primer za slovenščino: »V treh minutah prinesite čim več stvari, ki se začenjajo na različne črke.«

Primer za likovno vzgojo: »Nariši oblak.«

Primer za glasbeno vzgojo: »Poišči nekaj, s čimer lahko narediš zvok.«

Primer za športno vzgojo: »Desetkrat preskoči hlod, ki leži na tleh.«

Ena od učencem najbolj priljubljenih oblik dela na prostem je **kuhanje (pečenje) na prostem** (Skribe - Dimec, 2012). Z nekaj iznajdljivosti in dokaj preprostimi pripomočki je mogoče tako dejavnost organizirati okoli katere koli šole. Učenci lahko na primer na prenosnih ognjiščih ali pekačih spečejo hrenovke ali palačinke.

Pri drugem načinu, **posredni uporabi okolice šole**, učitelj uči na prostem tako, kot bi učil v učilnici. Lahko pripravi dejavnosti, ki sicer potekajo zunaj, a bi, nespremenjene, lahko potekale tudi v učilnici. Zagotovo ima prvi način uporabe okolice šole večji učni učinek, ne smemo pa pozabiti, da je tudi zamenjava učnega okolja dober način za povečanje motivacije. Prav tako pa je zelo pomembno, da učenci vsaj del dneva preživijo na svežem zraku.

Če je dovolj navdušenja med učitelji in okolica šole to omogoča, je dobra zamisel tudi tako imenovana **učilnica na prostem**. Kar nekaj slovenskih šol se lahko pohvali s tako ureditvijo šolske okolice. Nekatere šole se znajdejo in postavijo le nekaj lesenih klopi, nekatere šole sedežem dodajo še nadstrešek, nekatere šole pa imajo ob šoli celo samostojno hišo (npr. Eko učilnica na prostem na Osnovni šoli Puconci). Nekatere osnovne šole imajo gradnjo učilnice na prostem med svojimi projekti, na primer Prva osnovna šola Slovenj Gradec načrtuje gradnjo naravoslovne učilnice na prostem.

Glavne ovire za izvajanje pouka na prostem je po mnenju van Bussela (1992: 27) mogoče strniti v tri točke: **organizacijski problemi** (marsikateremu učitelju je odveč dodatni napor, potreben za izvedbo dela na prostem), **vsebinski problemi** (nekateri učitelji menijo, da ne vedo dovolj o naravi, da bi z učenci lahko delali na prostem) in **disciplinski problemi** (zunaj štirih sten razreda je skupino težje nadzirati, saj je na prostem več svobode). Vsem tem problemom pa se je mogoče v veliki meri izogniti s primerno izbranimi dejavnostmi. Van Bussel navaja različne dejavnosti, ki jih je mogoče izpeljati brez posebne organizacije, vsebinskih ali disciplinskih zadreg (van Bussel, 1992: 28–31).

Primer načrtnega in sistematičnega izvajanja pouka na prostem je opisan v Naravoslovni solnici (Skribe - Dimec, 2012). Pouk imajo na mnogih islandskih osnovnih šolah organiziran tako, da ima vsak oddelek določen dan in uro v tednu, ko ima pouk na prostem. To imajo označeno na urniku. Pouk poteka na prostem ne glede na vremenske razmere. Na dan, določen za pouk na prostem, pridejo učenci v šolo oblečeni in obuti vremenu primerno. Pouk na prostem traja 120 minut. Učitelj sam določi, kateri predmet (ali predmete) bodo imeli zunaj. Poleg naravoslovja, družboslovja in športne vzgoje potekata zunaj tudi matematika in jezik, pa tudi drugi predmeti (na primer ročna dela). Včasih se v času, namenjenem pouku na prostem, učenci preselijo ven in tam poslušajo zgodbo ali pišejo v zvezek. Pogosto izvajajo zunaj tudi različne socialne igre. Navodila in zaključni deli pa navadno potekajo v učilnici. Tako je čas, namenjen pouku na prostem, najbolje izkoriščen.

2.6.2 Sklep

Glede na znana dejstva o pozitivnih učinkih pouka na prostem na psihični in fizični razvoj učencev želimo, da bi vse slovenske osnovne šole ozavestile možnost uporabe okolice šole za izvajanje pouka zunaj. Ovir za to ne bi smelo biti, saj tudi učni načrti spodbujajo izkustveno učenje, ki ga je najbolj smiselno izpeljati v realnem svetu. V okviru rednega pouka naj bo pouk na prostem organiziran načrtno in sistematično. To je mogoče narediti na sistemski ravni (celoten kolektiv in vodstvo šole), v aktivih (skupina učiteljev) ali individualno (posamezni učitelj). Želimo si, da bi učenci radi hodili v šolo in prav pogoste in različne oblike pouka na prostem so ena od priložnosti, da ta cilj dosežemo.

Literatura in viri

- 1 Festeu, D. in Humberstone, B. (2006). *Non-formal Education through Outdoor Activities Guide. European Institute for Outdoor Adventure Education and Experiential Learning. Dosegljivo na: <http://www.langeldur.com/documents/-Non%20Formal%20Education%20Guide%20-%20EOE%20Network.pdf> (11. 11. 2013).*

- 2 *Department for Education and Skills (2006). Learning Outside the Classroom Manifesto. Nottingham: DfES Publications. Dosegljivo na: <http://www.lotc.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/G1-LOtC-Manifesto.pdf> (11. 11. 2013).*
- 3 *English Outdoor Council (2006). What are the benefits of outdoor learning. Dostopno na: <http://www.englishoutdoorcouncil.org/outdoor-learning/what-are-the-benefits-of-outdoor-learning> (12. 11. 2013).*
- 4 *Outdoor education. Wikipedia.org. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Outdoor_education (10.11. 2013).*
- 5 *Skribe - Dimec, D. (2012). Pouk na prostem v ledeni deželi – na Islandiji. Naravoslovna solnica, let. 17, št. 2.*
- 6 *Van Bussel, F. (1992). Nizozemski tečaj začetnega naravoslovja za razredne učitelje (NOB). V: Krapše, T. (ur.), Razvoj začetnega naravoslovja. Nova Gorica: Educa, str. 15–31.*